

Д.С. АНДРЕЮК, О.О. ТИМОШЕНКО

(Україна, Днепропетровск, ДВНЗ "Національний гірничий університет")

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА НА ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОРУ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Виробнича і господарська діяльність підприємств починається з першочергового формування і доцільного використання фінансових ресурсів. Вони мають створити передумови для стабільного процесу виробництва та його постійного зростання, що визначає конкурентоспроможність підприємства на ринку. Для раціонального використання фінансових ресурсів потрібно практично використовувати теоретичні засади управління інвестиційною діяльністю. Економічно обґрунтоване використання інвестиційних механізмів дає змогу стабільно розвиватися і збільшувати дохідність підприємств.

Сучасний ринок інвестицій в Україні характеризується великим попитом і незначною пропозицією. У зв'язку з цим перед інвесторами виникає задача вибору найбільш привабливого об'єкту інвестиційних вкладень, який слід здійснювати на основі порівняння показників інвестиційної привабливості. Нестеренко А.О. [1] висвітлює найсуттєвіші характеристики процесу інвестиційної діяльності у національній економічній системі. Строкович А.В. [2] дослідив методологічні основи інвестованої діяльності. В науковій роботі Лубянської К.С. [3] послідовно розкриваються теоретичні, методичні та практичні аспекти формування, розвитку й удосконалення інвестування.

В процесі регульованого виходу з кризи промислових підприємств особливу актуальність одержує проблема залучення і використання інвестиційних ресурсів в процесі інвестиційної діяльності – запевняють Федорчук Б.О., Тугко В.Д. [4]. Оскільки інвестиційний ринок України поки що несформований, перед внутрішніми та зовнішніми інвесторами постає питання визначення найбільш привабливих об'єктів реальних інвестиційних вкладень. Слід зазначити, що для внутрішніх інвесторів промислових підприємств актуальним є фактор підвищення фондівіддачі основних засобів виробництва.

Виходячи з вищенаведеного, метою цієї статті є наукове узагальнення та оцінка показників використання основних засобів виробництва на українських гірничо-збагачувальних комбінатах відповідно до попиту ринку металургійної сировини та обґрунтування напрямів інвестиційного забезпечення росту продуктивності активної частини виробничих засобів.

За обсягами виробництва залізорудної продукції Україна посідає сьоме місце серед світових держав. Українські підприємства галузі випускають увесь перелік металургійної сировини: залізну руду, концентрат, окатиші, агломерат тощо. Основні запаси руди (70%) та видобуток (більше 80%) припадають на Криворізький залізорудний басейн, де залізну руду видобувають та збагачують відкриті акціонерні товариства "Північний ГЗК" (ПівнГЗК), "Інгулецький ГЗК"

(ІнГЗК), "Південний ГЗК" (ПівдГЗК), "Центральний ГЗК" (ЦГЗК) та "Полтавський ГЗК" (ПГЗК), які входять до Асоціації "Укррудпром". Виробничі потужності зазначених підприємств дозволяють не лише забезпечити сировиною вітчизняні металургійні заводи, але й експортувати значну частину виготовленої продукції (на внутрішньому ринку реалізується приблизно 60% продукції).

Збереження позитивної тенденції подальшого нарощування обсягів виробництва залізорудної продукції забезпечено, в основному, завдяки збільшенню інвестицій на підтримку виробничих потужностей (+69,6%), оновленню активної частини основних виробничих фондів (технологічне обладнання) та частковому покращанню стану сировинної бази за рахунок збільшення розкривних робіт (за залізорудними підприємствами +24,2%). За 2008 рік порівняно з 2007 роком, в цілому по підприємствах Асоціації "Укррудпром", вироблено товарної продукції: руди і концентрату 55,7 млн.т (+4,9%), у тому числі руди залізної неагломерованої – 9,7 млн т (+ 1,8%), концентрату залізорудного загального – 46,0 млн т (+5,5%), з нього товарного – 24,3 млн т (+5,1%); агломерату залізорудного – 4,1 млн т (+4,5%); окатишів залізорудних – 17,4 млн т (+6,8%).

Незважаючи на позитивну тенденцію збільшення обсягу інвестицій на підтримку виробничих потужностей, питома вага втрат при виробництві залізорудної продукції, з причин недостатнього фінансування заходів щодо своєчасної підготовки сировини до видобутку, матеріального забезпечення поточного виробництва та оновлення технологічного обладнання є значною. За 2007 рік, при виробництві товарної продукції за видами, питома вага загальних втрат до фактичних обсягів виробництва склала: руди залізної неагломерованої – 6,6%; концентрату залізорудного – 4,2%; агломерату залізорудного – 2,7%; окатишів залізорудних – 4,2%; вапняку металургійного – 4,9%. Основні причини втрат за видами товарної продукції в цілому по Асоціації:

– при виробництві руди залізної неагломерованої – несвоєчасне введення нових блоків та недостатнє відсутність кондиційної сировини – 83,3%;

– при виробництві концентрату залізорудного – нестача сировини на збагачувальних комплексах з причин несвоєчасної її підготовки до видобутку – 15,0% та відсутність місць складування готової товарної продукції – 70,2%.

За 2008 рік до 2007 року, в цілому по підприємствах Асоціації "Укррудпром" вміст заліза у товарній продукції склав: руда залізна неагломерована – 58,50% (–0,02%); концентрат залізорудний – 64,97% (+0,26%); окатиші залізорудні – 62,44% (+0,75%); агломерат залізорудний – 54,23% (+0,15%). На деяких підприємствах вміст заліза зменшений внаслідок низької природної якості залізних руд і відсутності ефективних технологій їх дозбагачення.

Підтримка необхідного вмісту заліза у товарній продукції підприємств з підземним видобутком залізних руд відбувається за рахунок скиду бідних кускових руд з загального потоку сирої руди на дробильно-сортувальну фабрику (ВАТ "КЗРК" і ВАТ "Суша Балка" скинуто 1,5 млн т). Значне збільшення обсягу скиду бідних кускових руд для підвищення вмісту заліза у товарній продукції економічно недоцільне і призведе до ще більшого зростання витрат гірничо-капітальних, підготовчих, нарізних та бурових робіт на 1 т продукції, прискорених темпів розкриття нових горизонтів і, як наслідок, до зростання собівартос-

Збагачення корисних копалин, 2011. – Вип. 46(87)

Економіка

ті товарної продукції та підвищення екологічного навантаження на довкілля.

Незважаючи на щорічне підвищення вмісту заліза в товарній продукції, на більшості гірничодобувних підприємств рейтинг якості залізорудної сировини залишається низьким та не забезпечує її відповідну конкурентоспроможність на ринках споживання.

За 2008 рік порівняно з 2007 роком в цілому за залізорудними підприємствами Асоціації "Укррудпром" розробка розкривних порід збільшена на 24,2% до 72,4 млн м³ (+14,1 млн м³). При цьому випередження темпів приросту обсягів розкриття до темпів приросту видобутку сировини склали 19,7%, а фактичний коефіцієнт розкриття збільшений на 0,105 м³/т до 0,960 м³/т (на 14,5%). На більшості гірничодобувних підприємств, навіть при зниженні обсягів видобутку сировини, були досягнуті високі темпи нарощування обсягів розкривних робіт, що позитивно вплинуло на стан підготовки розкритих запасів руди.

Для підтримки виробничих потужностей з видобутку залізних неагломерованих руд у 2008 році порівняно з 2007 роком підприємствами розроблено 99,2 тис. м³ (+12,5%) гірської маси, пройдено 71,0 тис. м (-0,4%) нарізних виробок, пробурено 793,0 тис. м (+6,5%) експлуатаційних свердловин. Загальний обсяг видобутку залізної руди склав 11,2 млн. т (-1,3%), при цьому вихід товарної продукції збільшився на 3,2 до 86,8%, що сприяло зменшенню питомих витрат гірничопрохідницьких робіт на 1 т товарної руди. По відношенню до виробничих програм збільшене виробництво гірської маси на 1,4%, зменшені нарізні – на 5,7% та бурові роботи на 1,0% (внаслідок погіршення гірничо-геологічних умов та постійного збільшення витрат на будівництво нових робочих горизонтів на значних глибинах). Збільшений обсяг гірської маси в цілому по підприємствах Асоціації створив умови щодо прискорення темпів введення нових горизонтів в експлуатацію замість тих, що вибувають.

Основними напрямками інвестиційної діяльності підприємств є:

- розкриття та розробка нижче лежачих горизонтів шахт та кар'єрів;
- реконструкція хвостового господарства та зворотного водопостачання гірничо-збагачувальних комбінатів;
- реконструкція та технічне переозброєння гірничодобувних підприємств;
- охорона навколишнього природного середовища.

Таблиця 1

Характеристика основних гірничо-збагачувальних підприємств України

Підприємство	Товарна продукція	Частка в обсязі виробництва, %	Частка обсягу продукції, що експортується, %
"ІнГЗК"	Залізорудний концентрат	22,7% концентрат	6,15 %
"ПівнГЗК"	Залізорудний концентрат, окатиші	22% концентрат 20% окатиші	70 %
"ПГЗК"	Залізорудний концентрат, окатиші	33% концентрат 46% окатиші	82,6 %
"ПівдГЗК"	Залізорудний концентрат, доменний агломерат	8,61% концентрат 40% агломерат	16,03 %
"ЦГЗК"	Залізорудний концентрат, окатиші	10% концентрат 9% окатиші	11,96 %

З табл. 1 витікає, що найбільшим як виробником, так і експортером концентрату та окатишів в Україні є Полтавський ГЗК, який виробляє 33 та 46% обсягу концентрату та окатишів відповідно. Друге місце за випуском концентрату посідають Інгулецький та Північний ГЗК, випускаючи по 22% від обсягу виробництва концентрату в країні. У порівнянні з іншими комбінатами менший обсяг виробництва залізрудного концентрату має Південний ГЗК (лише 8,61% від обсягу концентрату, що виробляється в країні). За обсягом виробництва окатишів останнє місце посідає Центральний ГЗК випускаючи 9% від обсягу усього виробництва. Друге місце серед експортерів металургійної сировини займає Північний ГЗК, експортуючи 70% виробленої продукції.

В умовах, коли більша частка виробленої підприємством продукції постачається за кордон значно зростає роль своєчасного і якісного оновлення та підтримання виробничих потужностей, що залежить від стану засобів виробництва. Розглянемо та оцінимо цей стан за загально прийнятими показниками й визначимо чинники, що впливають на інтенсивність використання засобів виробництва.

Основні фонди складають основну частку загального обсягу капіталу підприємства. Від їхньої вартості, технічного рівня та ефективності використання багато в чому залежать кінцеві результати виробничої діяльності підприємства: обсяг продукції, її собівартість, прибуток, рентабельність та сталість фінансового стану. Важливим показником, що характеризує стан основних засобів на гірничозбагачувальних комбінатах є коефіцієнт їх придатності (табл. 2).

Не дивлячись на загальне збільшення випуску продукції, в останні роки, на підприємствах гірничо-металургійної галузі, спостерігаються негативні тенденції стосовно оновлення основних засобів. Причинами тому можуть бути обмеженість фінансових ресурсів більшості підприємств, яка в свою чергу зумовлює зниження темпів відтворення основних засобів. Фізичне старіння основних засобів випереджує їх оновлення. За 2003-2009 роки середній коефіцієнт придатності основних засобів гірничорудних підприємств, знизився з 56,42% до 19,75% (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнтів придатності основних засобів на гірничо-збагачувальних комбінатах України (%)

Підприємство	Роки оцінювання коефіцієнту						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
"ЦГЗК"	54,07	55,24	51,10	53,39	54,57	55,50	0,81
"ПівдГЗК"	48,34	50,43	52,48	54,20	57,82	56,18	58,00
"ПівнГЗК"	74,23	66,56	65,33	61,15	55,73	52,18	0,63
"ІнГЗК"	54,69	59,85	59,53	56,44	53,98	54,50	2,38
"ПГЗК"	50,75	49,97	49,07	47,24	46,50	38,62	36,92
Середнє значення	56,42	56,41	55,50	54,48	53,72	51,40	19,75

В результаті пріоритетного значення, у вирішенні завдань підвищення ефективності функціонування гірничо-збагачувальних комбінатів, набуває оновлення основних виробничих засобів. Стрімке зниження середнього значення

Збагачення корисних копалин, 2011. – Вип. 46(87)

Економіка

коефіцієнту придатності у 2009 році обумовлено тим, що Інгулецький, Центральний та Північний гірничо-збагачувальні комбінати у цьому році провели переоцінку своїх основних засобів. Результатом цього стало зниження коефіцієнту придатності основних засобів на даних підприємствах до 2,38% і нижче. Негативна тенденція спостерігається і на Полтавському гірничо-збагачувальному комбінаті – зниження коефіцієнту придатності основних засобів з 50,75% до 36,92%.

Більш детально проаналізована динаміка придатності основних засобів на Полтавському гірничо-збагачувальному комбінаті. З рис. 1 витікає, що у період з 2004 по 2009 рік рівні придатності будинків, споруд, передавальних пристроїв, машин та обладнання зменшилися у середньому на 10%. Ця тенденція свідчить про недостатнє щорічне оновлення вказаних груп основних засобів. Що стосується транспортних засобів, інструментів, приладів та інвентарю, рівень їх зносу зменшувався менш стабільно, а в 2009 році збільшився майже на 5%, сягнув 29,50% та 43,24% відповідно за цими групами.

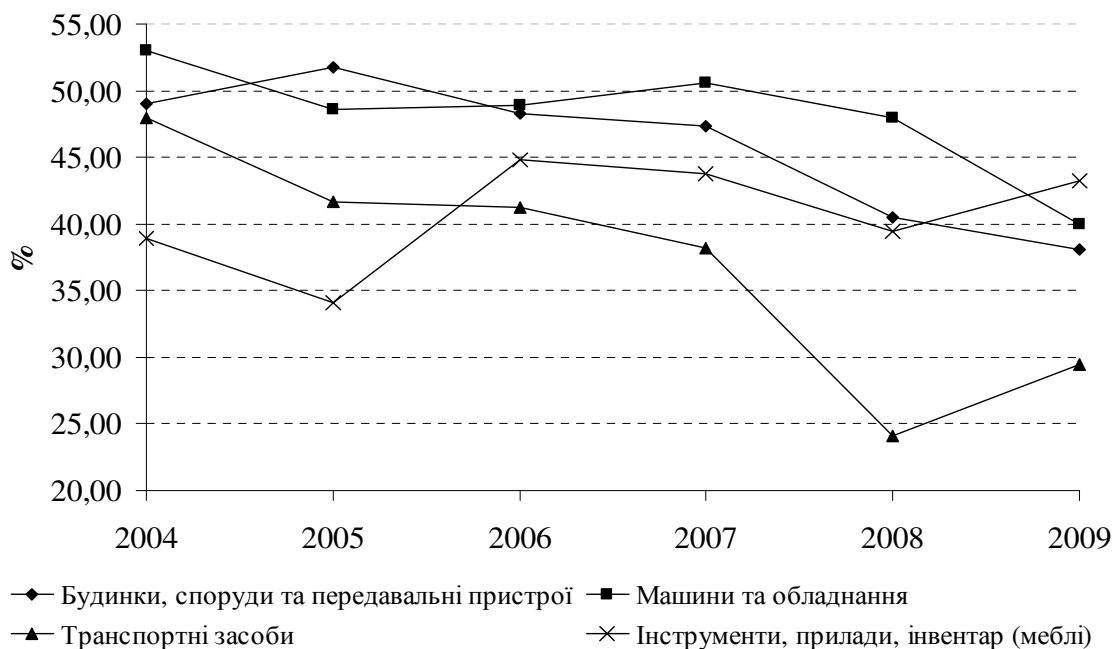

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів придатності головних категорій основних засобів "ПГЗК"

В динаміці проаналізовано структуру основних засобів за їх роллю у виробничому процесі на Інгулецькому гірничо-збагачувальному комбінаті (рис. 2). Зазначимо, що протягом 2008-2009 рр. підвищується питома вага основних засобів, які безпосередньо приймають участь у виробничому процесі та визначають рівень фондоозброєності праці на підприємстві. Це є позитивною тенденцією для гірничорудного виробництва.

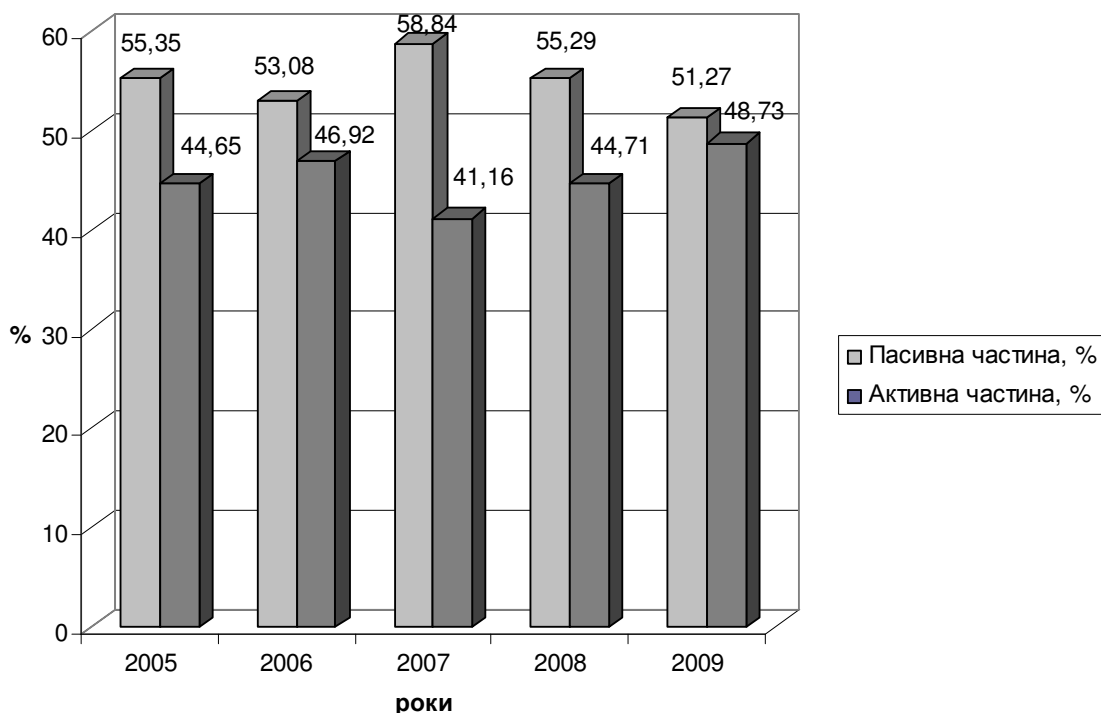

Рис. 2. Динаміка структури основних засобів за їх роллю у виробничому процесі "ІнГЗК"

З метою оцінки ефективності використання основних засобів виробництва розглянемо їх фондovіддачу. Серед гірничо-збагачувальних комбінатів за цим показником найкращим чином експлуатує свої виробничі засоби Центральний ГЗК (табл. 3). Хоча фондovіддача на цьому комбінаті протягом періоду, що розглядається, знизилася з 4,99 до 1,21 грн/грн, проте у порівнянні з фондovіддачею на інших комбінатах вона була практично найвищою.

Таблиця 3

Динаміка фондovіддачі по гірничо-збагачувальних комбінатах України

Підприємство	Роки оцінювання					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ПГЗК	2,30	2,29	1,70	1,76	1,91	1,28
ЦГЗК	4,99	4,62	2,97	3,09	2,39	1,21
ІнГЗК	2,22	2,61	1,78	1,85	1,81	0,70
ПівдГЗК	0,98	1,71	1,90	2,72	2,00	0,63
ПівнГЗК	3,90	3,56	2,36	3,35	2,50	0,71
Середнє значення	2,88	2,96	2,14	2,56	2,12	0,90

Нижчий ніж на інших комбінатах рівень фондovіддачі спостерігався на Південному ГЗК, однак в окремі роки (2007, 2008) цей комбінат підвищував вказаний рівень. На всіх підприємствах дохід від реалізації виробленої продукції на 1 грн середньорічної вартості основних засобів значно знизився. За шість ро-

Економіка

ків середнє значення рівня фондівіддачі, на всіх гірничо-збагачувальних підприємствах, наведених у табл. 3, зменшилось майже в 3 рази – з 2,88 грн/грн у 2004 р. до 0,9 грн/грн у 2009 р. Це пов'язане з багатьма чинниками. До основних причин зниження фондівіддачі відносять недоліки у використанні основних виробничих фондів. Зменшення показника фондівіддачі також викликане ростом капітальних вкладень, спрямованих на покращення умов праці та охорону оточуючого середовища та зростанням кошторисної вартості будівельно-монтажних робіт.

У 2009 р. ліпше інших підприємств використовували основні засоби виробництва Полтавський та Центральний ГЗК (фондовіддача вище – 1,2 грн/грн). Значно впала фондівіддача на Південному ГЗК. На даному підприємстві кожній гривні середньорічної вартості основних засобів відповідає лише 63 копійки доходу від реалізації виготовленої продукції.

Основні висновки за результатами виконаних досліджень полягають у наступному:

1. Результати фінансово-господарської діяльності підприємства значною мірою обумовлені рівнем забезпечення виробництва основними засобами: підвищення віддачі основних засобів дає змогу збільшити обсяг випуску продукції без додаткових капітальних вкладень та знизити її собівартість. У цілому, по підприємствах Асоціації "Укррудпром" протягом 2007-2008 рр. зберігалась позитивна тенденція нарощування обсягів виробництва залізорудної продукції завдяки збільшенню інвестицій (+69,6%) для оновлення активної частини основних виробничих фондів. Проте, питома вага втрат на виробництво продукції, з причин недостатнього фінансування заходів щодо своєчасної підготовки сировини до видобутку та оновлення технологічного обладнання є значною (4,2...6,6%).

2. Виробничі потужності зазначених підприємств дозволяють не лише забезпечити сировиною вітчизняні металургійні заводи, але й експортувати значну частину виготовленої продукції (на внутрішньому ринку реалізується приблизно 60% продукції)

3. Незважаючи на щорічне підвищення вмісту заліза в товарній продукції, на більшості гірничодобувних підприємств рейтинг якості залізорудної сировини залишається низьким та не забезпечує її відповідну конкурентоспроможність на ринках споживання та інвестиційну привабливість оновлення засобів виробництва. Не дивлячись на збільшення випуску продукції, в останні роки, на українських гірничо-збагачувальних підприємствах спостерігається негативна тенденція стосовно оновлення основних засобів. Фізичне старіння цих засобів випереджує їх оновлення: за 2003-2009 рр. коефіцієнт придатності основних засобів гірничорудних підприємств знизився з 56,42 до 19,75%.

Список літератури

1. **Нестеренко А.О.** Инвестиционная деятельность // Современные проблемы развития производства: Сб. докл. – Харьков: АО: "Бизнес Информ", 2010. – С. 257-258.
2. **Строкович А.В.** Основы инвестиционной деятельности // Бизнес Информ. – 2009. –

№20. – С. 49-50.

3. **Лубянська К.С.** Економічна обґрунтованість інвестиційної діяльності. – 2010. – Ч. 2. – С. 341-349.

4. **Федорчук Б.О., Тугко В.Д.** // Современные проблемы развития производства: Сб. докл. – Харьков: Форт ЛТД, 2007. – С. 182-188.

© Андреюк Д.С., Тимошенко О.О., 2011

*Надійшла до редколегії 15.09.2011 р.
Рекомендовано до публікації к.т.н. В.В. Гаєвим*